

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΣΥΣΤΟΙΧΙΑ
ΚΑΙ ΜΥΘΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἄγαπητὴ Ἐποποιία,

Θὰ σὲ παρακαλοῦσα πολὺ νὰ φιλοξενοῦσες μερικὲς παρατηρήσεις μου στὴν ἐμπεριστατωμένη καὶ σοβαρὴ κριτικὴ τοῦ Γιώργου Δανιὴλ γιὰ τὸ βιβλίον μου *Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ χορευτὴς*, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ προηγούμενον τεῦχος σου. Μὲ νηφαλιότητα καὶ μὲ διάθεση δικαιοσύνης ὁ Γ. Δ. ἐπαινεῖ τίς, κατὰ τὴ γνώμη του, ἀρετὲς τοῦ βιβλίου καὶ ἐπισημαίνει τίς ἐλλείψεις του. Ὅρισμένες ἀπὸ τίς παρατηρήσεις του γιὰ τίς ἐλλείψεις εἶναι ὀρθές. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλες ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθοῦν σ' ἓναν κριτικὸν ἔλεγχον, γιατί περιέχουν ἀντικειμενικὰ λάθη. Θὰ ἤθελα μὲ τὴν ἐπιστολή μου αὐτὴ —ποὺ δὲν ὑπαγορεύεται ἀπὸ καμμία διάθεση ἀντιδικίας πρὸς τὴν, τόσο ἐπαινετικὴ ἄλλωστε, κριτικὴ τοῦ Γ. Δ.— νὰ ἐντοπίσω ὀρισμένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ λάθη, ἐπισημαίνοντας ταυτόχρονα καὶ ἓνα φαινόμενο ποὺ εἶναι, πιστεύω, ἀπὸ τὰ κύρια, μολονότι λιγότερο ὀρατά, χαρακτηριστικὰ τῶν κριτικῶν μας συζητήσεων, ἀκόμη καὶ τῶν πιὸ σοβαρῶν: τὴ λανθασμένη ἐκτίμηση, ποὺ ὀφείλεται σὲ βιαστικὴ ἢ ἀπρόσεχτη ἀνάγνωση τῶν βιβλίων γιὰ τὰ ὅποια γίνεται ὁ λόγος. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ σχολιάσω τρία χωρία ἀπὸ τὴν κριτικὴν τοῦ Γ. Δ.

[...]

Τὸ τρίτον χωρίον τοῦ Γ. Δ., ποὺ θὰ ἤθελα νὰ σχολιάσω, εἶναι τὸ ἐξῆς:

«Nimia diligentia ὑπογραμμίζει καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ Β. νὰ προσδιορίσει πολὺ συγκεκριμένα τὴν ἔννοια "μυθικὴ μέθο-

δος» στην ποίηση και τήν, σάν συνέπεια τούτου, διαρρήδην απόρριψή του τῶν ὄσων λέει ὁ Κήλυ σχετικά με τή «μυθική μέθοδο» τοῦ Σεφέρη. Κοινὸ σημεῖο ἐκκίνησης και τοῦ Κήλυ και τοῦ Β. εἶναι ὁ περίφημος ὀρισμὸς ἀπ' τὸν Ἔλιοτ τῆς «ἀντικειμενικῆς συστοιχίας», δηλαδὴ τῆς χρήσεως στὴν ποίηση (δεδομένων και ἀποκρυσταλλωμένων, προσθέτω ἐγὼ) μυθικῶν ἢ ἱστορικῶν στοιχείων γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἀντικειμενικότερα μιὰ συγκίνηση ἢ μιὰ κατάσταση. Ὁ Β. στενεύει, φοβοῦμαι, ὑπερβολικὰ τὰ ὄρια τῆς «μυθικῆς μεθόδου». Μιὰ διαστολή τῆς προοπτικῆς του, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς παρομοίωσης τῆς πρόζας με τὴν πορεία και τῆς ποίησης με τὸ χορὸ, θὰ τὸν εἶχε προφυλάξει ἀπ' ἓνα τέτοιο στένεμα. Ὁ Ἔλιοτ μπορεῖ νὰ πρωτοτυπεῖ φραστικά, ἀλλὰ δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ὀρίζει μιὰ πανάρχαια μέθοδο στὴν ποίηση, μιὰ μέθοδο ποὺ δὲν ξεκινᾷ με τὸν Τζόους ἢ τὸν ἴδιο τὸν Ἔλιοτ ἢ τὸν Καβάφη. Ὅταν ὁ Ἀριστοφάνης σχολιάζει τὴν Ἀθήνα τῆς ἐποχῆς του στοὺς *Βατραχούς* με τὴν κάθοδο στὸν Ἄδη τοῦ Διόνυσου και τοῦ δούλου του, τὴ «μυθικὴ μέθοδο» χρησιμοποιεῖ, κι ἀνάλογα κάνουν οἱ Ρωμαῖοι ἐλεγειακοὶ τοῦ πρώτου π.Χ. αἰῶνα, ὅταν ταυτίζουν τὶς μαιτρέσες τους με γνωστὲς ἡρωίδες παλιῶν ἐλληνικῶν μύθων.

Τὸ ἴδιο κάνουμε ὅταν, στὴν καθημερινή μας ὀμιλία, χαρακτηρίζουμε μιὰ μάνα ποὺ ἔχει χάσει ὅλα τῆς τὰ παιδιὰ Νιόβη. Γι' αὐτὸ κι οἱ ἀπόψεις τοῦ Κήλυ γιὰ τὴ χρήση τῆς «μυθικῆς μεθόδου» στὸ Σεφέρη εἶναι οὐσιαστικὰ βάσιμες παρὰ τὴ σχηματοποίηση ποὺ μπορεῖ νὰ παίρνουν μέσα στὰ ὄρια ἐνὸς μικροῦ ἄρθρου».

Ὁ Γ. Δ. δὲν ἀκριβολογεῖ ὅταν λέει ὅτι ἀπορρίπτω «διαρρήδην» τὶς ἀπόψεις τοῦ Κήλυ σχετικά με τὴ μυθικὴ μέθοδο στὸν Σεφέρη. «Ὁ Κήλυ», γράφω, «ἀσχολήθηκε λεπτομερέστερα ἀπὸ κάθε ἄλλον με τὸ θέμα, και μερικὲς ἀπὸ τὶς γενικὲς παρατηρήσεις του εἶναι σωστὲς» (σ. 150)· μάλιστα παραπέμπω σὲ μιὰν εὐστοχη παρατή-

ρησή του σχετικά με τὴ λειτουργία τῆς μυθικῆς μεθόδου στὸ *Μυθιστόρημα* (σ. 178, σημ. 162). Ἐκεῖνο ποὺ προσπαθῶ νὰ ἐλέγξω εἶναι οἱ εἰδικότερες ἀπόψεις τοῦ Κήλυ γιὰ τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο χρησιμοποιεῖ ὁ Σεφέρης τὴ μέθοδο αὐτὴ στὸ *Μυθιστόρημα* (σ. 150-152), καθὼς και τὴν ἀποψή του, ποὺ διαγράφεται ἀπὸ τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο βλέπει τὸν μῦθο σὲ ποιήματα ὅπως τὸ «Μνήμη, β'» και «Ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίνης», ὅτι κάθε μυθολογικὴ ἀναφορὰ ποὺ χρησιμεύει γιὰ νὰ παραλληλίσει με ὁποιοδήποτε τρόπο τὴ σύγχρονη ἐποχὴ με τὴν ἀρχαία, ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴ τῆς μυθικῆς μεθόδου (σ. 154). Ἐνα ἄλλο λάθος τοῦ Γ. Δ. εἶναι ἡ ἰδέα του ὅτι «κοινὸ σημεῖο ἐκκίνησης και τοῦ Κήλυ και τοῦ Βαγενᾶ» στὴν πραγματεύση αὐτοῦ τοῦ θέματος εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς «ἀντικειμενικῆς συστοιχίας» τοῦ Ἔλιοτ. Οὔτε ὁ Κήλυ οὔτε ἐγὼ ξεκινᾷμε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ. Τὸ κοινὸ σημεῖο ἐκκίνησής μας εἶναι ὁ ὀρισμὸς τοῦ Ἔλιοτ γιὰ τὴ μυθικὴ μέθοδο (E. Keeley, «Seferis and the Mythical Method», *Comparative Literature Studies* 6 (1969) 114· Ὁ ποιητὴς και ὁ χορευτὴς, σ. 152). Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο λάθος τοῦ Γ. Δ. εἶναι ὅτι ταυτίζει τὴν ἀντικειμενικὴ συστοιχία με τὴ μυθικὴ μέθοδο και με ἐλέγχει γιὰ τὶς ἀπόψεις μου σχετικά με τὴν ἔκταση τῆς δεύτερης ἐνῶ ἔχει στὸ μυαλό του τὴν ἔκταση τῆς πρώτης. Ἐτσι δὲν εἶναι περίεργο ὅτι θεωρεῖ τὴν ἀντικειμενικὴ συστοιχία ὡς «τὴ χρήση στὴν ποίηση (δεδομένων και ἀποκρυσταλλωμένων [...]) μυθικῶν ἢ ἱστορικῶν στοιχείων γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἀντικειμενικότερα μιὰ συγκίνηση ἢ μιὰ κατάσταση». Ἡ ἀντικειμενικὴ συστοιχία εἶναι και αὐτὸ, ὅμως δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Θέλω νὰ πῶ, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ μυθικὰ (ἢ ἱστορικὰ) στοιχεῖα μπορεῖ ὅμως και νὰ μὴ χρησιμοποιεῖ. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, ἡ μυθικὴ μέθοδος δὲν καλύπτει παρὰ μόνο ἓνα ἐλάχιστο μέρος τῆς. Νὰ πῶς τὴν ὀρίζει ὁ Ἔλιοτ: «Ὁ μόνος τρόπος νὰ ἐκφράσουμε τὴ συγκίνησή μας με τὴ μορφή τῆς τέχνης εἶναι νὰ βροῦμε μιὰν «ἀντικειμενικὴ συστοιχία», με ἄλλες λέξεις, ἓνα σύνολο ἀντικειμένων, μιὰ κατάσταση, μιὰν ἀλληλουχία περιστατικῶν, ποὺ θὰ εἶναι ὁ τύπος (ἢ φόρμουλα)

αὐτῆς τῆς εἰδικῆς συγκίνησης· μετέτοιον τρόπο, πού ὅταν τὰ ἐξωτερικά γεγονότα, πού πρέπει νὰ καταλήξουν στὸν ἐρεθισμό τῶν αἰσθήσεων, δοθοῦν, ἢ συγκίνηση νὰ παρουσιάζεται ἀμέσως» (μτφρ. Σεφέρη, *Δοκίμιες* I, 347). Ὁ ποιητής, δηλαδή, γιὰ νὰ δώσει καλλιτεχνική μορφή στὴ συγκίνησή του πρέπει νὰ τὴ διοχετεύσει σὲ ἓνα διάμεσο· νὰ βρεῖ «μιὰ σκηνοθεσία καταστάσεων, ἓνα πλαίσιο γεγονότων, ἓνα μορφικὸ τύπο» (Σεφέρης, ὁ.π., 347), πού θὰ εἶναι πιὸ συγκεκριμένος ἀπ' ὅ,τι ἡ γυμνὴ συγκίνηση τοῦ ποιητῆ· ἔτσι ὥστε ὅταν ἡ εὐαίσθησία τοῦ ἀναγνώστη ἔρχεται σὲ ἐπαφή μ' αὐτὸ τὸ διάμεσο, ἡ συγκίνηση ν' ἀναπαράγεται. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἀντικειμενικὴ συστοιχία εἶναι ἓνα ἐξωτερικόν, ἀπτό ἢ ὀπτικὸ στοιχεῖο, πού βοηθάει στὴν καλύτερη, καθαρότερη, ἐναργέστερη ἔκφραση τῆς συγκίνησης πού θέλει νὰ μεταδώσει ὁ ποιητής. Σύμφωνα λοιπὸν μετὸν ὀρισμὸ τοῦ Ἑλιοῦ, τὰ ὅρια τῆς ἀντικειμενικῆς συστοιχίας εἶναι ἀπέραντα. Θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς ὅτι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἡ ἀντικειμενικὴ συστοιχία, μετὰ τὴ γενικὴ τῆς ἔννοια, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἄλλη ὀνομασία γι' αὐτὸ τὸ ὅποιο στὴν τέχνη ἀποκαλοῦμε μορφή, ἀφοῦ ἡ μορφή εἶναι αὐτὴ πού δίνει ὄρατὸ σχῆμα στὴν ἐσωτερικὴ κατάσταση πού ἀποτελεῖ ἡ συγκίνηση. Μὲ μιὰν εἰδικότερη βέβαια ἔννοια ἡ ἀντικειμενικὴ συστοιχία εἶναι κάτι πιὸ συγκεκριμένο. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ μιὰ εἰκόνα ἢ ἓνας συνδυασμὸς εἰκόνων, μιὰ παρομοίωση, μιὰ μεταφορά. Ὅταν ὁ Ἑλιοῦ παρουσιάζει τὸν Προῦφοκ νὰ λέει, μετὰ τὴν περίφημη φράση του,

μέτροσα τὴ ζωὴ μου μετὰ τὸ κουταλάκι τοῦ καφέ

ἢ ὅταν ὁ Καρυωτάκης περιγράφει ὀρισμένους ἀνθρώπους σὰν ξεχαρβαλωμένες κιθάρες, μιὰν ἀντικειμενικὴ συστοιχία χρησιμοποιοῦν.

Ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Γ. Δ. (μιλώντας γιὰ τὴ μυθικὴ μέθοδο ἀλλὰ ἐννοώντας τὴν ἀντικειμενικὴ συστοιχία) ὁ Ἑλιοῦ μετὰ τὴν περιγραφή του τῆς ἀντικειμενικῆς συστοιχίας ὀρίζει μιὰ πανάρχαια μέθοδο στὴν ποίηση, πού δὲν ξεκινάει μετὰ τὸν Τζόυς, τὸν Ἑλιοῦ ἢ τὸν Καβάφη. Ὡστόσο ἡ μυθικὴ μέθοδος κάθε ἄλλο παρὰ πανάρ-

χαια εἶναι, ἀφοῦ ἀρχίζει μετὰ τὸν Γέητς καὶ τὸν Τζόυς: «Μὲ τὴ χρήση τοῦ μύθου», γράφει ὁ Ἑλιοῦ, «μετὰ τὸ χειρισμὸ ἑνὸς ἀδιάκοπου παραλληλισμοῦ τοῦ σύγχρονου καὶ τῆς ἀρχαιότητος, ὁ κ. Joyce ἐφαρμόζει μιὰ μέθοδο πού πρέπει καὶ ἄλλοι νὰ ἐφαρμόσουν ὕστερα ἀπ' αὐτόν. Κι ἓνα τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἶναι μίμηση, ὅπως δὲν εἶναι μίμησις ὁ ἐπιστήμων πού χρησιμοποιοῦ τὴν ἀνακαλύψεις ἑνὸς Einstein γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν δικήν του ἀνεξάρτητες καὶ πιὸ προχωρημένες ἔρευνες: Εἶναι μόνον ἓνας τρόπος νὰ ἐλέγξει κανεὶς, νὰ ταχτοποιήσῃ, καὶ νὰ δώσει μορφή καὶ σημασία στὸ ἀπεραντο πᾶν ὄραμα ματαιότητος καὶ ἀναρχίας πού εἶναι ἡ σύγχρονη ἱστορία. Εἶναι μιὰ μέθοδος πού σκιαγραφεῖ ὁ κ. Yeats, ὁ πρῶτος σύγχρονος πιστεύω, πού ἐνίωσε τὴν ἀνάγκη τῆς» (μτφρ. Σεφέρη, ὁ.π., 340).

Ὅπως βλέπουμε λοιπὸν ἀπὸ τὴν περιγραφή αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς στὸν Ὀδυσσεά τοῦ Τζόυς, ἡ μυθικὴ μέθοδος εἶναι «μιὰ ἀντικειμενικὴ συστοιχία πού ἔχει γιὰ μορφή μιὰ μυθικὴ ἱστορία. Μὲ τὴν ἐφαρμογή τῆς ἔχουμε μιὰ ταύτιση τῶν στοιχείων τοῦ μύθου μετὰ τὰ στοιχεῖα τῆς σύγχρονης πραγματικότητος, καὶ συνεπῶς μιὰ ταύτιση τῆς μυθικῆς ἐποχῆς μετὰ τὴν σύγχρονη» (Ὁ ποιητῆς καὶ ὁ χορευτῆς, σ. 153). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐνῶ ἡ ἀντικειμενικὴ συστοιχία — πού δὲν ἀπαιτεῖ ἀναγκαστικὰ χρονικὴ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸ διάμεσο καὶ τὴν συγκίνηση πού αὐτὸ ἐκφράζει — εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅλης τῆς ποίησης, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴν μέρες μας, ἢ μυθικὴ μέθοδος εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς λογοτεχνίας μιᾶς μεταμυθικῆς ἐποχῆς. Ἀκριβέστερα, τῆς σύγχρονης μας λογοτεχνίας, αὐτῆς πού στὸν ἀγγλοσαξονικὸν ἄνθρωπον ἀρχίζει μετὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ μοντερνισμοῦ (Τζόυς, Πάουντ, Ἑλιοῦ) καὶ στὸν ἑλληνικὸν ἄνθρωπον μετὰ τὸν Σεφέρη (ὁ Καβάφης βαδίζει παράλληλα, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς τὸν δρόμον τοῦ δικοῦ του μοντερνισμοῦ).

Ἡ ἀποψη ὅτι ἓνας ποιητῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοφάνη θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιοῦ τὴν μυθικὴ μέθοδο εἶναι ἐσφαλμένη, γιὰ τὸν λόγο ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν αἰσθάνονταν τὸν μῦθον μετὰ τὸν τρόπο

πού τόν αισθανόμαστε έμεϊς σήμερα. Αυτό πού έμεϊς ονομάζουμε μύθο και πού είναι ή έκλογίκευση ενός παλαιού τρόπου αίσθησης του κόσμου και των πραγμάτων, στην αρχαία εποχή ήταν μια ζωντανή πραγματικότητα και σαν τέτοια δέν μπορούσε νά χρησιμεύσει ως στοιχείο του παρελθόντος και ως σημείο ταύτισης των περασμένων με τά σύγχρονα. Η μυθική συνείδηση στο περιεχόμενο του μύθου, πού οι σημερινοί ποιητές τόν χρησιμοποιούν σαν ένα είδος συμβόλου, δέν έβλεπε τίποτε τό συμβολικό. Γι' αυτό στους Βατράχους ό 'Αριστοφάνης δέν θά μπορούσε με την κάθοδο του Διόνυσου και του δούλου του στον 'Αδη νά χρησιμοποιεί τή μυθική μέθοδο. Η κάθοδος αυτή δέν θά μπορούσε ν' αποτελεεί χρήση ούτε τής αντικειμενικής συστοιχίας, γιατί ή υπόθεση του έργου διαδραματίζεται την ίδια την εποχή τής συγγραφής και τής παρουσίας του, δηλαδή στην 'Αθήνα του τέλους του 5ου αιώνα π.Χ., και ό γενικός σχολιασμός τής 'Αθήνας αυτής τής εποχής γίνεται άμεσα. Τήν αντικειμενική συστοιχία, με την πολύ ειδικότερη έννοιά της, τή χρησιμοποιούσε βέβαια συχνά ό 'Αριστοφάνης, όταν ήθελε νά διακωμωδήσει όρισμένες καταστάσεις ή πρόσωπα πού δέν του ήταν συμπαθή. Τή χρησιμοποιούσαν προφανώς, κάποτε, και οι τραγικοί. Ο τρόπος π.χ. με τόν όποιο ό Αίσχύλος παρουσιάζει τόν 'Αρειο Πάγο και την άθώωση του 'Ορέστη στις *Ευμενίδες* θά πρέπει, όπως έχει είπωθει, ν' άπηχεϊ κάτι από τή διαμάχη σχετικά με τις δικαιοδοσίες αυτού του δικαστηρίου την εποχή τής συγγραφής τής 'Ορέστειας.

'Απομένει νά χαρακτηρίσουμε την παρουσία του μύθου στα έργα τής πριν από τόν Τζόους και τόν 'Ελιοτ μεταμυθικής εποχής. Η περιγραφή τής μυθικής μεθόδου από τόν 'Ελιοτ, ή παρατήρησή του πώς πρῶτος ό Γέητς από τούς συγχρόνους του ένωσε την ανάγκη τής εφαρμογής της αλλά και ή ίδια ή χρήση του μύθου από τόν 'Ελιοτ στην *Ερημη Χώρα* (ταυτόχρονα με τόν Τζόους), δείχνουν πώς οι νεότεροι ποιητές αρχίζουν νά χρησιμοποιούν τόν μύθο μ' ένα τρόπο διαφορετικό από εκείνον τής προηγούμενης λο-

γοτεχνίας. Τή διαφορά αυτή θά μπορούσαμε, σέ γενικές γραμμές, νά την περιγράψουμε ως εξής: στους ρομαντικούς, στους παρνασσικούς και σέ όρισμένους συμβολιστές ό μύθος χρησιμεύει κυρίως ως θεματική πηγή ή σαν ένας τρόπος παρομοίωσης του παρόντος με τό παρελθόν, πού δίνει περισσότερο την αίσθηση μιᾶς άναβίωσης του παρελθόντος ή μιᾶς έξωτερικής εικονογράφησης του παρόντος (πρβλ. Σεφέρης, *Δοκιμές* I, 334)· στους νεότερους ποιητές ό μύθος είναι κυρίως ένα έκφραστικό μέσο, ένα είδος μεταφορᾶς, πού δίνει την αίσθηση ενός κείριου συνταυτισμού του παρόντος με τό παρελθόν. Η διαφορετική αίσθηση είναι άποτέλεσμα του τρόπου με τόν όποιο ό ποιητής χρησιμοποιεί τόν μύθο. Στους παλαιότερους ποιητές ό μύθος αναπτύσσεται με άφηγηματική συνέπεια, καλύπτει όλόκληρη την έπιφάνεια του ποιήματος, είναι τό ίδιο τό περιεχόμενο του ποιήματος· στους ποιητές τής μυθικής μεθόδου ή παρουσία του είναι διακριτική, ύπαινικτική, και συνδυάζεται συχνά με άναχρονισμούς και με ιστορικά στοιχεία.¹ Τή διαφορά άνάμεσα σ' αυτές τις δύο χρήσεις του μύθου μπορεί νά τή διακρίνει κανείς αν παραβάλλει ένα μυθικό ποίημα του Σεφέρη με ένα μυθικό ποίημα του Σικελιανού.

Εύχαριστώ για τή φιλοξενία
ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ

1981

1. Η όταν είναι έκτεταμένη, όπως στην ιδιαίτερη περίπτωση του Καβάφη, χαρακτηρίζεται από μια ζωντάνια και μιάν ένταση, πού τή διαφοροποιεί από εκείνη των ρομαντικών ή των παρνασσικών. Ο χαρακτηρισμός βέβαια από τόν Σεφέρη τής μεθόδου του Καβάφη ως μυθικής (*Δοκιμές* I, 339-340) είναι συμβατικός. Για την ακρίβεια, ή μέθοδος αυτή θά έπρεπε νά ονομαστεί «ιστορική» (όπως ή μέθοδος του Πάουντ), αφού ή χρήση τής ιστορίας και όχι του μύθου κυριαρχεί στην ποίηση του Καβάφη. Ωστόσο θά μπορούσαμε νά τόν δεχτούμε, για λόγους πρακτικούς, αφού ή αίσθηση του ιστορικού χρόνου του Καβάφη είναι πολύ συγγενική μ' εκείνην του 'Ελιοτ. Πάντως θά έπρεπε κάποτε νά διερευνηθεί ή ανάγκη πού όδήγησε, για την έκφραση αυτής τής αίσθησης, τόν ένα ποιητή στον μύθο και τόν άλλο στην ιστορία.